

dulat szülötte volt. A figyelmeztetésem Marcsának szólt, az ördög gondolt rá, hogy a család is tudomást szerez róla. Olyan lovagias ügy féle kerekedett belőle, hogy no. En persze nem tudtam róla, csak most, amikor Ady Marcsáról kezdett beszélni ébredtem rá, hogy mi is történt. Adyt felszólították magyarázatra. Ady letagadta, Marcsa letagadta. S én — bár nem tudtam a folytatásról, — mégis benne maradtam a szószban. S most jött el az elégtétel órája. Ady jámborul nem tudva, hogy Tanoódynek Marcsa rokona is, szerelme is, szöbe hozta a dolgot. Tanoódy közbevágott azzal, hogy: a leveleket nem Marcsa írta, hanem a Marcsa nevével visszaélve egy ismerős asszony. Amire Ady — fejét úgy a vállára hajtva azt mondja: — Ugyan kedves Bandim. A Marcsa ma délelőtt ismerte be nekem, hogy a leveleket ő írta.

Ha már benne vagyok ebben a Marcsa ügyben be is fejezem. Rátz Péter nem bírta ki Szatmárt. Úgy búcsúzott el, hogy sose látjuk többet. Szegény édesanyja ki-mondhatatlanul szenvedett miatta, de jött a háború, s Péternek is haza kellett jönni Olaszországból. Elmeséltem neki a Marcsa esetet. Találkozott is Marcsával, s csak ennyit mondott neki: — Mindig is mondta Marcsa, hogy Adyig jár a korsó a kútra míg eltörik.

A délutánból azonban este lett. Úgy nyolc óra fele azt mondja Ady, hogy neki el kell menni, mert még nem írta meg a Nyugat számára a kötelező két versét, s azt ma az esti gyorssal fel kell adni.

— Itt nem lehet megírni? — kérdeztem.

— Lehet, ha tud nekem adni egy üveg bort meg Bikszádit.

— Bor nincs. Szesztitalom van, még hozatni sem tudnék, de van egy üveg aszúm. Jó lesz?

— Ha Bikszádi is van hozzá, akkor jó.

Így aztán Ady megírta a két versét. Tanoódy beült egy fiakerbe, kiment az esti gyorshoz, s a versek elmentek.

Tanoódy visszaérkezte után nekiláttunk és a világ minden problémáját megbeszél-tük. Elpanaszoltuk kölcsönösen, hogy nincs az az elokvencia<sup>2</sup> amivel a külföldön meg-lehetne győzni valakit arról, hogy Magyarország önálló állam. A dualizmust megér-tetni, az teljes lehetetlenség. Elpanaszoltuk a sivárságot, a maradiságot, az összetartás teljes hiányát. Mindent.

Hajnalodott, mikor Ady és Tanoódy elmentek. Pár nap múlva Nagyváradról kap-tam Adytól egy lapot. Csak ennyi volt ráírva:

*Köszönöm, hogy van, és úgy van, ahogy van.*

Budapest, 1956. II. 6.

*Luby Margit  
(Közl.: M. J.)*

## Rodostói látogatás

Július 31-én, napkeltekor a József At-tila gimnázium épülete előtt megmoz-dultak a kerekék és az Ikarus elindult csaknem negyven utasával Dédalosz földjére. Budapest—Szabadka—Újvidék—Belgrád—Nis—Szkoplje (Úszküb) —

Thesszalóniki—Olympos—Korinthos—Mükéne—Patras—Delfi—Athén útvonal volt a húsznapos utazás első szakasza.

Hellas szép és csodálatos. Az éghajlat nyári jellege állandó. Napfény, kék ég, virág, gyümölcs és csillogó tenger. Az utak kitűnőek, a nemzetközi forgalom óriási. Az életszínvonal jó. Nagy meg-lepetés: semmi nyoma az ún. „balkáni” elmaradott állapotnak. A lakáskultúra fejlett. Bár a felszínesen szemlélődő a száz és ezer méter magasságban levő

sajtírózőkunyhókat és juhhodályokat ál-landó lakásnak véli. Az építészet a finn-országihoz és japánihoz hasonlóan vi-lágszinten van. A jól öltözött, korsze-rűen felszerelt paraszt és pásztor szá-márháton megy fel-le a sokszor tüdő-lnek, villának is beillő állandó lakásába. A növénytermesztés — gyümölcs és zöldség — irigylésre méltó, minden be-érik. Ott tartózkodásunk idején felhőt sem láttunk az égen. A kereskedelem tárgyilagos és tisztességes. Az emberek műveltek és udvariasak, előzékenyek nemcsak a magánéletben, hanem a hi-vatalos eljárás során is.

Az ókori történelmet és kultúrát is-merő vagy iránta érdeklődő ember pe-dig nem állhat megilletődés nélkül

<sup>2</sup> elokvencia = ékesszólás.

egy-egy márványba vésett emlék vagy agyagban megtestesített képzelet előtt. A bölcsesség, az alkotó művészet és a szilárd emberi magatartás örök példakép. A legkeményebb alkatú férfi is szótlanul válik Leónidasz szobra láttán a thermopülei csataterén, s meghatótan, csendben szemléli az ősi feliratot a harcban végsőkig kitartó, hősi halált halt spártai harcosok sírdombján:

O KSEIN ANGELU LAKEDAIMONIOS HOTI THEDE REMASI PEITHOMENOI (Itt fekszenek vidd hírül a spártaiaknak! Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza)

Keresztülmentünk a Taigetosz több mint 20 kilométeres, kígyózó hegyi útján. Voltunk fenn a meteora kolostorok hajmeresztő sziklapárkányain. Futottunk Olympia város stadionjában az ókori sportolók iránti tiszteletből. Láttuk Mükéné várkapujának híres oroszlán-díszzeit. Útunk Delfiben a kéngáztól kábult Pithia jósnő márványkeresztjén. Láttuk az epidauroszi, egyedül épen maradt, szabadtéri kőszínházban Aiskylos Perzsák című drámáját korabeli jelmezben. Mentünk Pieruszról Hydra szigetére egésznapos tengeri fürdőzésre... És még sok-sok más kedves emlék után búcsút intettünk Athénnek, az Akropolisznak, a háromezer méter magas, homályba burkolódzó Olymposnak és elindultunk a görög—török határ felé.

Thessaloniki és Kavala (Dedeagacs) elhagyása után külsőleg is észrevehető volt, hogy mindinkább közeledünk Törökország felé. A falvakban több a minaret, a mezőn a „bugyogós” ember. Ez utóbbi azért is érdekes, mert Törökországban ilyen már nemigen látni. 1924-ben a köztársaság kikiáltásakor sok más között betiltották a hagyományos török öltözködést (a fezt is), s bevezették az európai ruha és kalap viselését.

A határon a vámvizsgálat mind görög, mind pedig török részről csak formaság. A buszba behallatszik a török határőr rendelkezése: csináljanak helyet a magyar busznak! Közben többször halljuk, hogy *madzsarlar... madzsarlar* (magyarok... magyarok). Az emberek meglepően kedvesek, mosolyognak az útlevel láttán, beszélünk hallatlan. Frissítőre, sörre, serbetre, fagyalalt-ra hívnak vendéglátóként. S közben visszakérdeznak: Madzsarisztánból vagyunk-e s melyik városból?... Meglepő az érdeklődés, meglepő a ragaszkodás.

Aztán tovább indultunk az E 5-ös úton Istanbul felé, de közbeesően még van valami. Valami, ami máris szoron-

gó várakozással tölt el bennünket. Ki a filmmel, fényképezőgéppel foglalatoskodik, ki elmélyülten, gondolataiba temetkezve lélekben már a helyszínen van. Pedig még jó fél óra, míg beérünk Tekirdagba, a Márvány-tenger partján fekvő, harmincezer lakosú Rodostóba. (Régi görög nevén Hraidesztos, innen a „Rodostó” elnevezés.) Szép város, a kékből, ezüstben csillogó tenger partján. Tartományi székhely. A tengerparton virágos sétány, a vízen hóféhér, úszó éttermek, különböző színű parti hajók és csónakok. A házak élénk színekben tarkák. Virág virág mellett. Üdítő, vidám hangulat.

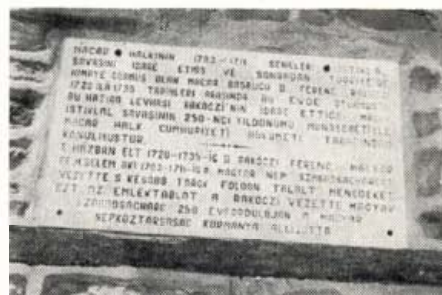
A városnak két kiemelkedő magyar vonatkozású nevezetessége van: itt élt száműzetésben II. Rákóczi Ferenc fejedelem bújdosó kurucával, s itt született *Namik Kemal* török író, akinek egyik regénye éppen magyarországi tárgyú: Kanizsa Muhaszarasi (Kanizsa ostroma).

A tengerparti sétányról régi kockaköves úton jutunk fel a Rákóczi Emlékmúzeum épületéhez, amely a *Macar Sokagi* (Madzsar Szokaj — Magyar utca) saroképülete. Jellegzetes régi török ház, termésközből, de a kiugró második emelet fagerendákra épült.

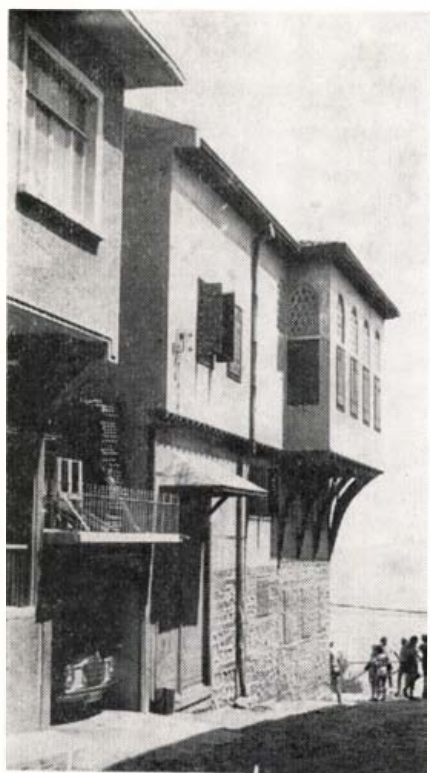
Érkezésünkkor a Rákóczi-ház bejáratát ajtaját zárva találtuk. Az ott játszódó kis török gyerekek ezt látva, önként futottak a közelben lakó gondnokhoz, aki néhány perc múlva meg is érkezett. Neve *Henriette Aslan*, nyugdíjas és maga is a bújdosó magyarok kései leszármazottja.

Az épület főbejáratánál egy márványtábla török és magyar nyelvű felirata állít emléket a történelemnek.

A földszinti terembe lépve a látogató *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* Rákóczi szobrában gyönyörködhet. Egyik oldalán nemzeti zászlónk, a másik oldalán a fejedelem harci lobogója. Az egész terem tele koszorúval és tricolorral. Körös körül itt-ott török zászlócskák. Cso-







portok (turisták, iskolák, intézmények), családok, egyének látogatásainak emlékei. Mi is elhelyeztük hazulról vitt koszorúinkat. Eljutnak ide néha Erdélyből is, egy csoport kerékpáron tette meg az utat Háromszékből. De magyarokon és törökökön kívül lengyelek, franciák, olaszok, németek és mások, tengerentúlról is.

Az első emeleten kiállított anyag a török—magyar történelmi és kulturális kapcsolatokat mutatja be. A könyvek között *Jókai*: Erdély aranykora, *Török világ Magyarországon*, *Takáts Sándor*: Rajzok a török világból stb. A falon kis táblákon néhány azonos török—magyar szó a sok száz közül.

A második emeleten van az ebédlő-terem, amely tartó gerendáira támaszkodva kinyúlik az alsó két szint köfala elé. A homlokzati és a két oldalfalon négy-négy ablak, finom rácsozattal. Jellegzetes török kézműves munka. A berendezés egyszerű korabeli bútorokból áll. Közöttük az a karosszék, amelyet maga az idős fejedelem faragott számkivetett magányban. Egy szüette ládán kopjafa, rajta székely rovásírást utánozó

betűkkel: „Kopjafa Mikes Kelemen emlékezetére, honfitársai szülőföldjéről”. A nyikorgó falépcső feljárati részénél egy kis szoba, az asztalon az *Édes nénémnek* szóló levelek.

Most is felhallatszik ide a tenger mormolása...

Befejeztük a múzeum megtekintését. A hazulról vitt magnetofon is utolsó ütemeit közvetítette az ismert kuruc daloknak. Elköszöntünk a gondnoknőtől. Az ajtó bezárult, mi pedig szótlanul ballagtunk le a macskaköves régi utcán a tengerparton várakozó autóbushoz. Közvetlenül az autóbush közelében egy kis török fiú állott egy jókora rakás dughagyma mellett. Összeráncolt szemöldökkel, érdeklődéssel nézett bennünket, figyelte beszédünket. Biz Madzsariz — magyarok vagyunk — mondtam neki. Mire elmosolyodik, s mutat fel az ormon kimagasló Rákóczi házra: „Madzsar basbucsu Kiral Rakot-si 'nin müzesi orada”. (Ott van a magyar fejedelem—király Rákóczinak a múzeuma.) Aztán felkap a tarisznyája mellől egy újságpapírt, gyorsan néhány marok dughagymát tesz belé, s utánunk futva kezünkbe nyomja, hogy nekünk adja Pénzt akarunk adni érte, de a kezével hevesen tiltakozik, hogy nem — ajándék.

A busz elindul, s hosszasan int, integet utánunk a múzeum lépcsőin álló gondnoknő. De integetnek az ott játszódozó kislányok és a hagymás kisfiú is.

A buszban csend van. Ha valaki mond is valamit, suttogva mondja. A csend, a hallgatóság nem más, mint tiszteletadás népünk, nemzetünk kimagasló egyénisége — a Nagy Fejedelem iránt.

Miközben tovább tart a csend, és a kerekek szorgalmasan róják a kilométereket Isztambul felé, van idő elgondolkodni a látottakon. Az emlékmúzeum a maga anyagával szép, gyönyörködtető. A célnak is megfelel. A cél pedig az — ahogy annak idején *Péter János* külügyminiszter mondotta hivatalos törökországi látogatásakor —, hogy „hozzájáruljon a magyar—török barátság elmélyítéséhez”. Valamit azért javasolni tudnék az illetékeseknek. A tájékoztató szöveget magyarul és törökül írták. Ez a legszükségesebb, hiszen magyarok és törökök, elsősorban isztambuli és környékbeli iskolák diákjai a leggyakrabban látogatók. Helyes lenne azonban az idegenforgalomra tekintettel legalább egy összefoglaló, ismertető szöveget angol, francia és német nyelven is kifizésztetni. Hiányolható az is, hogy a kiál-

Ított anyagok között nincsenek ott a Rákóczi Ferenc emlékére kiadott különböző bélyegek, bélyegsorok és a Nemzeti Bank által kiadott érmék. Pedig 1935-ben, halálának 200. évfordulójára igen szép sorozat került forgalomba, éppen rodostói emlékbélyegzővel. Ma már igen erős társadalmi érdeklődés kapcsolódik a filateliához és a numizmatikához. Helyeselhető lenne az is, ha a látogatás alkalmával magyar népdalokat, kuruc dalokat, a Rákóczi indulót hanglemezről vagy magnetofonszalagról be lehetne mutatni.

A Magyar utcában egyébként van egy csörgő kút, amelyet a helybeliek „magyar kút”-nak neveznek, s a vizét igen kedvelik. A forrás fölé esmet díszes kőépítményt a fejedelem csináltatta, amire a falon török és latin nyelvű felirat emlékeztet.

Isztambul felé menet, balról három hatalmas, használaton kívüli régi kő- vagy téglahídát látunk. Gyorsan meg is számoljuk a nyílást: 9 lyukú, szakasztott mása a hortobágyinak. Valamilyen mozsár vagy folyótorkolat fölött építhették, amely azóta kiszáradt.

Már távolról feltűnik Isztambul látkepe a mecsetek, dzsámik és minaretek megszámlálhatatlan sorával. Nagy világváros, csaknem két és fél millió lakossal. Végig haladunk a több kilométer hosszú Kemal Atatürk Bulvarin, amelyet a római időkben fennmaradt „aquae ductus” óriási falépítménye közelében egy tekintélyes belvárosi út, a Macar Kardesler Caddesi (Magyar Testvérek Sugárútja) keresztez. Volt mit nézni a hátralevő napokban Isztambulban is. Gyakran szomorú emlékeket is láttunk. Mindenekelőtt itt van a Yedikule (a Héttorony), a várost védő várfalrendszerek egyik legfontosabb erődítménye. Egyik része börtön. Ott raboskodott *Török Bálint*, *Majláth István*, *Béldi Pál* és a többiek. S a többi magyar vonatkozású látnivaló: a Magyar Testvérek Sugárútja közelében van a Molla Zeyrek Dzsámi, a régi Pantokrátor templom, amelyet a bizánci időkben *I. (Szent) László* királyunk leánya *Piroska* építtette. Vagy az Ayasofyában a budai várból. Mátyás király palotájából hadiszákmányként elszállított kandeláberszerű, reneszánszkori bronz gyertyatartó. Mindezt egy külön cikkben is hosszú lenne érzékeltetni.

Bennünket, magyarokat megkülönböztetett kedvességgel, szeretettel fogadnak a török emberek. Ennek elsődle-

ges oka az, hogy a török történelem és nyelvtudomány (de általában mindenhol a turkológusok) szerint közös — az ural-altáji — nyelvcsaládkhoz tartozunk. *Türk ve madzsar kardestir* (a török és a magyar testvér), tanítják már az általános iskolában. Mert a magyarok a füzogur törzs egyikéből származtak. Kétségtelenül ez a tudat nyilvánult meg a határór, a gyerekek részéről és sok más eset alkalmával. Nem véletlen, hogy *Kemal Atatürk* (Törökök atyja) a gazdasági reformok végrehajtásához 500 magyar tudóst, mérnököt, mezőgazdasági szakembert kért az akkori kormánytól. A harmincas években pedig csaknem ötezer magyar kisiparos, szakmunkás, mérnök és orvos ment Magyarországról Törökországba dolgozni. A két világháború között a török állami gazdaságok legtöbbször magyar agrárszakemberek (igazgatók és mezőgazdászok) irányították, akik később részben visszaszajáltak, részben tovább mentek, részben pedig ott maradtak és beolvadtak a török etnikumba.

Az ankarai Központi Statisztikai Hivatal nyilvántartása szerint ma mindössze 1200 magyar él szétszórtan Törökországban, éppen ezért semmiféle társadalmi vagy egyházi szervezetüket nem leltük. Mint a Nagy bazárban, ahol a tulajdonos büszkén mutatja be mérnökfiát, kezével nyomatékokat adva szavainak: „Ben ata türk — ana kassai madzsar” (En az atya török — az anya kassai magyar).

Hogy hogyan alakult az idők folyamán a két nép közötti viszony, az szomorúan ismert. Tény az, hogy II. Murad szultán békét ajánlott Ulászló akkori magyar királynak, aki azt elfogadta, s 1444. június 12-én megkötötték Szegeden a békét. Murad a koránra esküdött — Ulászló a bibliára. A pápa azonban érvénytelennek nyilvánította a király „pogány”-nak tett esküjét és keresztes háborúra unszolta. A szultán látva a király hadi készülődését, inkább lemondott a trónról, mintsem esküje ellenére háborút viseljen a magyarok ellen. S az már köztudomású, hogy alig öt hónappal a békekötés után az esküszegő király levágott fejét a várna csatában kopjára tűzték a törökök és sok tízezer magyar odaveszett. Mai török történelmi szemlélet szerint a törökök azután már nem hitték a keresztény (gyaur) fejedelmeknek.

Dr. Madarász László